

nek alkotó szelleme, csirájában bár ugyanazt képviseli Franciaországban és a földkerekség bármelyik más táján, mint terebélyesen és a napfényen pompázva a Szovjet. Az írók is, akiket ismertet, egytől-egyig a polgári rendhez tartoznak a Mauriac, Maurois, Morand-féle tüneményektől egészen Gide-ig és Malraux-ig, akik az új világtrend felé haladva le is zárják a sort. Ugrás nincsen. Az új réteg, a irodalom nyiladozását mintha észre sem venné a korhadásnak indult riktó tákolmány alatt. Így aztán nem is az egyetemesen kibontakozó új szellemet példázza, hanem, bármilyen kiterjedt, mégis csak körülhatárolható „új hazáját a szellemnek“.

A szemszög, amit bírálásában alkalmaz, így is kétségtől egy új társadalom szentszövege. Jellemző tünet, hogy miután annyiszor megcsillogtatta magát a mult kulturáiban, most a jövő társadalmával teszi ugyanezt a modern francia „kulturfölény“. Siettek ezeket az orosz közönségnek szánt tanulmányokat ritka csemegeként feltálalni és éppen az N. R. F., ez az előkelő, noha szintetikus hajlandóságú polgári kiadó. Idegen tanulmányok francia írókról még eddig alig kaphattak közönséget Franciaországban, de egy új társadalom kritikája, lesújtó kritikája bír, egészen más valami, mint a rajtuknevelkedett polgári kulturák jámbor csipogásai.

Nem hanyatló jelenség-e már ez is, ez a félbeismerés, a kombattív erő színvonaltalansága, sőt hiánya? Mindenesetre azt sem lehet mondani, hogy lelkesedést váltott volna ki e tanulmányok fordítása Franciaországban. Igen sok elintézésben volt része s voltak izelítőül elhelyezett kis cikkekcskék, amik egyenesen mint hahotát keltő torzszülöttet üdvözölték ezt a gyűjteményt. Jó-adag kétely, a polgári kultúra csúcsait megjártság, vagy ifjú befogadó szellem kell ahhoz, hogy ez a tükrör megkapja teljes értékelését. De ugylátszik, bőven akad ilyen is a francia olvasók között.

Igaz, hogy ezt a seregszemlét az irodalmi kedvencek s a szellemi légkör fölött, amely kitermelte őket, már elvégezték a proletárság írói Franciaországban, de a közvetlen harc heve nem enged részletfinomságokba menő elemzést s az Humanité kritikai rovata úgy sem jut el „comme il faut“ otthonokba. Ehrenburgnak nyert ügye volt, hogy egy megerősödött, megnyugodott társadalom nevében tarthatott beszámolót, amelynek éppen úgy megfelelt Ehrenburg polgári műveltséggel való telítettsége, mint egy archeológusé. Odaát Franciaországban pedig orosz nemzeti kicsengést magyarázhattak ebbe a szemléletbe, ami nem fenyegeti közvetlenül fáradt lobogású hazai tűzhe-lyüket.

A modern francia irodalmi jelenségeket kevésbé ismerő orosz olvasók-nak szánt elnyújtott taglalások, ismétlések lohasztják a könyvben a mi felaj-zott figyelmünket, de egy-egy éles telitalálat aztán kárpótol mindenért. Kül-önben sem annyira esszék ezek számunkra, mint dokumentumok sorozata. Nem is azoknak, akik élnek közöttünk az új társadalmi erők szellemi hivatá-sát, hanem azoknak, akik még ingadoznak az új értékelés könyörtelen alkal-mazásában.

(Marosvásárhely)

Dávid István

AZ ÚJ TRAVEN-KÖNYV. B. Traven a mexikói szociális forradalomról írt hatalmas eposzának harmadik részében (Der Marsch ins Reich der Caoba. — Verlag Büchergilde Gutenberg. Zürich-Wien-Prag.) a mahagoni kitermelő társaságok ügynökei által toborzott indiómunkásoknak a járhatatlan, veszély-lyelteli öserdők mélyén lévő munkatelepekre, a montériákba való hetekig tartó fáradtságos, viszontagságokkal teli vándorlását írja meg. „Harc menetelés“ a könyv alcíme. A regény valóban a háború pokoli mechanizmusa által haj-szoit hadseregek emberfeletti erőfeszítést igénylő, rettenetes „Gewaltmarsch“-aira emlékeztet. Fokozza még e hasonlat találó voltát, hogy a brutális mili-tarista fegyelem az ügynökök s főleg félvér-hajcsáraik kegyetlen, szadista bá-

násmódja következtében sokszorozottan nehezedik a caoba-páriákra. De nemcsak a hajsza és a „feljebbvalók” kegyetlensége által válik ez a rabszolgakaraván „harc menetelés”-sé. A trópusok őserdő számtalan, szinte legyőzhetetlen természeti akadályt állít a benyomulók elé, amit szívós, igen gyakran véráldozattal járó harc árán sikerül csak legyőzni. Mind ez a kín, erőfeszítés, harc, ember és állat szakadatlan hajszája azért, hogy a montériák poklában hihetetlenül rövid idő alatt elhasznált, elpusztult indiók helyébe új, friss munkaerő kerüljön, nehogy a mindennekfelett való profittermelés egy pillanatra is elakadjon.

Traven, már előbbi munkáiból ismert szociális realizmussal és hajthatatlan szigorú kritikával ismerteti a Porfirio Diaz korabeli mexikói társadalom viszonyait. E regény értéke azonban ugyanúgy, mint Traven többi munkáié, nem csupán a szociális realizmusban s a megalkuvás nélküli kritikában rejlik. A milieu és a cselekmény exotikus sajátságain túl, a regényben szereplő figurák, főként az indiók lelki alkatának, életfilozófiájának ennyire eleven átérzése és plasztikus dokumentálása példa nélkül áll. Traven annyira belülről látja a maga indiót, gondolatvilágukat, vágyaikat, cselekedeteik rugóját, egész létüket, hogy európai énjének valósággal, teljes áthasonulását kell feltételeznünk. E tekintetben támpontot nyújt magának Travennek a kijelentése is: „Nem érzem magamat többé európainak.” A „fehér civilizáció” fogalma alatt összevont gazdasági, társadalmi és kulturális viszonyokkal merőben elentétes s azt teljesen kizáró gazdasági forma, szociális struktúra és élettudat nyilvánul meg az indiók létében. Bár a spanyol feudalizmus, s méginkább a kapitalista invázió, már régen megbontotta az indió társadalom homogenitását és azt három, egymástól élesen elütő rétegre: a faluközösségben élő szabad indiánpuebló-ra, a ténylegesen jobbágyi függőségben élő finca-peonokra s végül a modern bér munkás proletárokká osztotta, a törzsi társadalom kollektív életérzése mindannyiuknál mégis eleven. Ez a specifikusan indió kollektív életérzés az indiók nagy erőssége, de egyben gyengéje is a modern technika fölényével felfegyverzett individualista kapitalizmus offenzívája ellen. A mexikói szociális forradalom története alapján véve nem egyéb, mint e két, egymást kizáró gazdasági létformában gyökeredző élettudat harca. Ez a harc igen fontos láncszem a korunkban egyre akutabbá váló gyarmati, antiimperialista küzdelmek láncolatában. — Traven lelkes, hivatott, habár kissé romantikus tolmácsolója az amerikai kontinens indió-regenerációjának élén haladó mexikói szabadságharcnak. A modern marxista szocializmus elvi vonatkozású kérdéseit (pl. állam, diktatura, terror, stb.) illető felületes általánosításai a műveiben élesen kifejezésre jutó apolitikus, anarcho-szindikalista beállítottságára, s az indió kollektívizmust utópikusan tulértékelő elfogultságára vezethetők vissza. A regény formai részét illetően kívánatos volna, ha a jövőben a Büchergilde kevesebb elnézéssel volna Traven stílusának néhol igen zavarólag ható darabosságáival szemben.

(Bécs)

Mátrai Ede

PONCIUS PILATUS HÁBORUJA. Poncius Pilátus gesztusa, a felelősséget elhárító kézmosás: csábító és megejtő szimbolum. A világháború minden aktív szereplője elvégezte már ezt a kézmosást. Vilmos csakugy mint Tirpitz, Hötzendorfi ugyanúgy mint Joffre. A háború huszadik évfordulójára mindenki Berchtold gróf emlékiratait várta, de pont ezek készülnek el a legnehezebben. Izgulni azonban nem kell: a kézmosás itt is megtörténik majd és ezzel a körforgás befejeződik. A kigyó a farkába harap és jöhet a folytatás: anyag egy újabb kézmosásra: új szereplők, új Poncius Pilátusok. Theodor Wolf a Berliner Tageblatt Németországból kiebrudalt főszerkesztője, aki sok mindent látott közvetlen közelből, tanuvalomást tesz arról, hogy miként és miért jött 1914. Könyvének címe: (Der Krieg des Pontius Pilatus, Oprecht & Helbling,